

УДК 324(73)“2016“

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.7332022.6>

Прегледни рад

*Невена Јовановић**

Факултет политичких наука, Београд

СПОЉНОПОЛИТИЧКЕ ТЕМЕ КАО ЕЛЕМЕНТ ИЗБОРНЕ СТРАТЕГИЈЕ ХИЛАРИ КЛИНТОН НА ПРЕДСЕДНИЧКИМ ИЗБОРИМА У СЈЕДИЊЕНИМ АМЕРИЧКИМ ДРЖАВАМА 2016. ГОДИНЕ**

Сажетак

Предмет истраживања овог рада је приступ спољној политици Сједињених Америчких Држава као елемент изборне стратегије Хилари Клинтон на председничким изборима у Сједињеним Америчким Државама 2016. године. Идентификација спољнополитичких тема и њихов третман у изборној кампањи послужиће да се утврди вредносна оријентација Хилари Клинтон, само порекло и корени њеног приступа спољнополитичким темама, као и да се утврди веза између вредносне оријентације и спољне политике за какву се залагала. Најпре ће бити речи о (спољнополитичким) темама као фактору изборне мотивације на основу социопсихолошког модела изборног понашања, изборној стратегији и вредносној оријентацији као њеној основи и савременом политичком миту као језгру. У раду су анализирани говори кандидаткиње и три председничке дебате. Такође, изборни програм Хилари Клинтон коришћен је да допуни или појасни нешто што је у председничким дебатама већ споменула. Главни аргумент је да приступ Хилари Клинтон спољној политици има дубоке корене у америчкој историји и традицији, да је у доброј мери обликован њеним пређашњим политичким искуством и да се темељи на миту о америчкој изузетности у духу Вилсоњијанаца.

* jovanovicnevenafpn@gmail.com

** Чланак је настао као резултат истраживања за потребе мастер рада.

Кључне речи: Хилари Клинтон, спољна политика, изборна стратегија, вредности, председничка кампања 2016. године, Сједињене Америчке Државе, вилсонијанска традиција, мит о америчкој изузетности

(СПОЉНОПОЛИТИЧКЕ) ТЕМЕ КАО ФАКТОР ИЗБОРНЕ МОТИВАЦИЈЕ

Иако теме као фактор изборне мотивације кроз свој социопсихолошки модел уводе још Ангус Кембел (*Angus Campbell*) и сарадници 1950-их година,¹ на значају ће добити тек крајем 1960-их и 1970-их када су истраживачи установили да је партијској идентификацији у претходним истраживањима, ипак, приписиван претеран значај (Атлагић 2007, 89).² Иако ће се убрзо показати да су предвиђања о пропасти партија била неоснована и исхитрена, оправданим су се показале тврдње истраживача с краја 1960-их и 1970-их година да је „утицај тема као непосредних фактора изборне одлуке потцењен у закључцима аутора *The American voter* (Campbell et al. 1960), као и да теме које политичке партије и кандидати покрећу у изборним кампањама могу имати снажан утицај на изборну одлуку бирача и могу утицати на промене у њиховој партијској идентификацији” (96).

Теме се одређују као „уочљив скуп проблема у вези са одређеним групним интересом који може бити издвојен и који изазива (или може да изазове) спорове у друштву око кога се концентрише кампања одређеног учесника избора у виду дефинисања проблема и узрока његовог настанка, указивања на његов значај, као и предочавања начина његовог решавања” (Славујевић 2009, 179; Славујевић и Атлагић 2015, 9). Сматра се да је овакав тип гласања карактеристичан за бираче са слабијом партијском идентификацијом, боље образоване и информисане и заинтересоване за политичка дешавања, као и за двопартијске изборне системе у којима је лакше да се у свести бирача формирају

1 Студијом *The American voter* (Campbell et al. 1960) утемељен је нов, на непосредним детерминантима заснован социо-психолошки модел као и даље доминантан модел за истраживање изборног понашања. У овој студији аутори, комбинујући социолошки и психолошки приступ, покушавају да превазиђу њихове недостатке. Као кључне непосредне детерминанте који утичу на доношење изборне одлуке Кембелин модел идентификује партијску идентификацију (*party voting*), затим имиџ кандидата (*candidate voting*) и на крају, теме које кандидат или партија покрећу у кампањи, тј. решења која нуде за најважније проблеме (*issue voting*) (Campbell et al. 1960; Славујевић 2009, 169).

2 На пример, Ђовани Сартори наводи да је током 1960-их и 1970-их година било више *issue* гласања него у време истраживања А. Кембела и сарадника (Sartori 2002).

различите позиције између две странке (Sartori 2002, 288; Славујевић и Атлагић 2015, 9).

Како су се дуго као релевантне препознавале само домаће теме (најчешће из сфере економије) спољнополитичким темама се није придавао нарочит значај, јер се веровало да се гласање у Сједињеним Државама завршава на ободу океана. Такође, први радови о јавном мњењу и спољној политици били су крајње песимистични. Аутори попут Волтера Липмана (Lippmann 1955) и Габријела Алмонда (Almond 1950) сматрали су да су виђења јавности по овим питањима каприциозна, неструктурирана и чак опасна. Липман (1955) је јавност видео као ирационалну и опасну силу у спољној политици.

Да би неки став утицао на понашање (у овом случају изборно) он мора бити доступан и приступачан. Доступност ставова (*available attitudes*) се односи на то да ли је нешто присутно уопште у нашем памћењу, а приступачност (*accessible attitudes*) на спремност да се тај конструкт искористи као стимулус за одређено понашање (Aldrich, Sullivan and Borgida 1989, 125). Како већина Американаца нема директног искуства са спољном политиком, наглашавање спољнополитичких тема од стране медија и изборних кандидата може тренутно да подстакне приступачност тема/ставова који нам нису иначе трајно доступни (126). Поред медија, и сами кандидати кроз своје изборне кампање могу да утичу на спољнополитичке ставове, иако их најчешће неће променити, већ учврстити постојеће, или активирати ставове о некој другој повезаној спољнополитичкој теми. Из тог разлога, изборне стратегије кандидата су значајне и делом могу помоћи да се осигура значај спољнополитичких тема за изборну одлуку (135). Иако, подразумева се, спољни догађаји, извештавање медија, изборна конкуренција као и индивидуалне разлике међу бирачима могу да баце сенку на напоре кандидата, овај аргумент сугерише да кандидати могу да манипулишу степеном до ког ће се активирати одређени ставови.

На линији Кембелових услова за тематско гласање,³ Олдрич и сарадници (Aldrich et. al. 2006, 478) у својој студији идентификовали су три неопходна услова како би ставови о спољној политици имали утицаја на крајњи изборни исход: јавност мора да поседује

3 Како би нека тема заиста и била значајна за доношење изборне одлуке, Кембел и сарадници су установили да је потребно да буду испуњена три неопходна услова: да је бирач свестан постојања тог проблема и да га разуме, да му је та тема макар минимално значајна и да уочава јасне разлике у позицијама које кандидати или странке заузимају по том питању, те да ће једна страна боље представљати његове ставове од оне друге (Campbell et al. 1960, 170).

кохерентна уверења или ставове о спољној политици (*available attitudes*), затим бирачи морају бити у стању да приступе тим ставовима у контексту избора и кад гласају, и на крају, водећи кандидати треба да понуде „избор, а не ехо”,⁴ односно, довољно дистинктивне приступе спољној политици тако да бирачи могу да начине избор на основу својих ставова.

Захваљујући развоју политичке психологије, теоријском и методолошком напретку, на основу досадашњих истраживања може се закључити да јавност има кохерентне ставове о спољној политици, да је способна да прихвати и разуме озбиљне теме, и што је најважније, да те ставове може да преточи у изборне одлуке онда када догађаји и кандидати истакну спољну политику и понуде различите приступе (Aldrich et. al. 2006). Уз све наведено изгледа да спољна политика ипак не мора нужно да „гласно виче како би се само мало чула” (Almond 1950), већ једноставно мора да говори јасно и у познатим терминима, а по потреби и „звезкајући сабљама” како би на себе скренула пажњу (Hurwitz and Peffley 1987, 1115).

ПОЈАМ ИЗБОРНЕ СТРАТЕГИЈЕ, ЊЕНЕ ОСНОВЕ И ЕЛЕМЕНТИ

Један од најзначајнијих аутора који се бавио савременом пропагандом Жак Елил (Ellul 1965, 31) пише да оно што је видљиво у пропаганди, што је спектакуларно и што нам увек изгледа несхватљиво, невероватно, могуће је само као наставак дуге припреме, мало експлициране. Из тог разлога свака „изборна кампања постиже максималне ефекте уколико представља део осмишљене дугорочније стратегије пропагандног наступа политичког субјекта” (Славујевић 2017, 18). У контексту америчког председничког изборног процеса који, са две традиционално утицајне политичке странке и са примарним изборима, траје готово током читаве године, а припреме за кампању почињу још раније, све ово добија на посебном значају. Зато изборну стратегију овде посматрамо као део и/ли наставак шире политичко-пропагандне стратегије.

Најопштије, стратегија је пут за остварење циља. У политици тај циљ, наравно, представља победу на изборима (Denton and Woodward 1990, 93). Политичко-пропагандна стратегија представља дугорочан програм политичког деловања, претпоставку планираног и координисаног вођења политике и пропагандних активности,

4 Цитат је из председничке кампање сенатора Барија Голдвотера из 1964. године.

услов конзистентности и континуираности пропагандног наступа, као и динамизирања његовог интензитета. Стратегија представља и гаранцију комплементарности општих и дугорочнијих циљева деловања политичког субјекта и конкретних, непосредних циљева, средстава и (очекиваних) ефеката пропагандне акције (Славујевић 2009, 76).

Сама стратегија кампање коју, као што смо већ напоменули, посматрамо као део и/ли наставак шире политичко-пропагандне стратегије, у суштини представља „дефинисање општег приступа комуникацији са бирачима” и обухвата избор одговарајућег типа кампање, позиционирање у односу на конкуренте, утврђивање окосница кампање и њихово претакање у слогане, као и избор одговарајућих средстава кампање и облика промоције, а све у складу са изборним циљевима, односно са ставовима и очекивањима циљних група на чије се гласове рачуна. На основу тога, препознавање најважнијих фактора изборне мотивације, одређивање њиховог значаја, центрирање кампање на оне најадекватније за кандидата и/ли партију и уклапање у кохерентан план представљају смисао дефинисања ове стратегије (Славујевић 2009, 189).

Вредносна оријентација као основа изборне стратегије политичког субјекта

Свака политика тежи да се представи као легитимна, сврсисходна и друштвено прихватљива, и као таква, без обзира на обиље чињеничког материјала и позивања на *ratio*, она се неизбежно у својој бити ослања на вредности. Обиље информација, политичких калкулација и процена временом се губи из свести људи, али оно што остаје је „утисак, емотивни став, опредељење”, оно што и чини појединца интегративним чланом једног друштва, те је зато пропагандна порука увек „на терену вредности и вредновања” (Славујевић 2009, 79).

Вредности су релативно стабилне, опште и хијерархијски организоване карактеристике појединца и групе, формиране међусобним деловањем историјских, актуелно-социјалних и индивидуалних чинилаца, које због тако приписане пожељности усмеравају понашање својих носилаца ка одређеним циљевима (Пантић и Павловић 2007, 48).

Како су вредности руководећа начела политике и политичког деловања, без њих се политика не би могла ни водити, недостајао би јој смисао, континуитет, али и легитимитет (Ђурић 1972, цитирано

у: Славујевић 2009, 72), „формулисање одређене вредносне оријентације, око ње формиране идеологије и из ове изведене политичке доктрине, представља основу стратегије политичко-пропагандне делатности”. Као таква, вредносна оријентација одређује „централно питање сваке политике – циљеве политичког деловања различитог нивоа општости, њихове међусобне односе, средства њихове реализације и друштвене снаге као њихове социјалне носиоце” (Славујевић 2009, 72).

Према Славујевићу (2009, 75), значај прецизирања вредносне оријентације у виду стратегије политичког субјекта произлази из потребе да одреди смисао и обезбеди континуитет и доследност политичког деловања, да постигне позиционирање и препознатљивост у односу на друге субјекте на политичкој сцени, као и да обезбеди интерпретативни оквир за тумачење и квалификацију актуелних друштвених и политичких догађања, а посебно акција различитих политичких субјеката.

У самој основи великих политичко-пропагандних идеја и стратегија, у другом плану иза централних вредности одређене идеологије, налазе се савремени политички митови као само језгро. Савремени политички мит Славујевић (2009, 30) одређује као „вредносно, ирационално засновану основну колективну представу о жељеном друштвеном стању (промени) која прожима својим опредељењем целокупну сферу идејног и снагом своје интенционалности готово непосредно прелази у политичко деловање у циљу своје реализације у друштвеном животу.”

Иако је савремени човек кад год се сусретне са нечим што се или приказује, или подсећа на мит, спреман да га „једноставно одбаци, да олако пређе преко тога као нечег недостојног његове пажње, нечег на шта пристају само примитивни, неуки људи” и „надменом супериорношћу свога *ratio-a* он руши митове, обезвређује их, потцењује, изругава им се, игнорише их“ (Славујевић 1986, 5), савремени политички мит далеко је од примитивног и/ли натприродног⁵, како се често мисли. Мора се рачунати и на то „да савремени човек и када верује, када се опредељује, када оцењује, увек тежи и да рационално просуђује. Због тога ствараоци савремених политичких митова веома пажљиво развијају његову

5 „За разлику од религијског, политички мит не заговара никакву оностраност, деловање натприродних и божанских сила. Он је у основи профани мит који у свом трансцендирању стварности остаје увек на њеном тлу [...] У политичким митовима се у принципу не придају отуђене човекове потенције натприродним и божанским силама [...] Он рачуна са човеком, религијски пре свега са богом. Због тога у политичким митовима натприродно игра врло малу улогу“ (Славујевић 1986, 35–36).

рационалну, интелектуалну компоненту [...] Ако се не постиже увек интелектуална привлачност, бар се тежи минимуму рационалног образложења” (42–43).

Савремени политички мит нуди такво решење питања смисла којим, у ствари, затвара сваку могућност испитивања смисла (Славујевић 1986, 47), он се прихвата и претпоставља као „аксиоматска истина” и спремно нуди „решење за сваку појаву која бива увучена у свет његовог дејства” (43) због чега је Ж. П. Фај тврдио „да је мит забрана човеку да себе открива” (Фај 1978, цитирано у: Славујевић 1986, 48). Његова шира друштвена делотворност лежи у митској вишезначности, што представу политичког мита „многим друштвеним групама чини прихватљивом, наравно, у различитим варијантама. Вишезначност митског казивања омогућује да свако у њему пронађе израз својих најдубљих тежњи, жеља, потреба, лек за своју фрустрацију и мелем за друштвену неправду. Свако га тумачи и дограђује на свој начин (46).

На крају, и сами политички програми заправо су, мање или више доследно, разрађени савремени политички митови и „на њему засноване идеологије” (Славујевић 2009, 72).

ХИЛАРИ РОДАМ КЛИНТОН – ПРЕДСЕДНИЧКА КАНДИДАТКИЊА ДЕМОКРАТСКЕ СТРАНКЕ У САД

Тешко да се игде може боље препознати мото с почетка Хемингвејевог романа да „ниједан човек није острво” (Hemingway 1995), него у политици Хилари Клинтон, не само због окружења и искустава која су утицала на њу и обликовала политику за какву ће се залагати, већ и због мотива и разлога којима је сама такву политику објашњавала. У наставку рада ово ћемо настојати да покажемо.

Када су кандидате на крају друге председничке дебате питали да ли постоји макар једна ствар коју поштују код овог другог, Доналд Трамп (*Donald Trump*), који се током читаве изборне кампање трудио да оспори све у вези са својом противкандидаткињом што се могло оспорити, овог пута је признао да је Хилари Клинтон прави борац који никада не одустаје и да је то вредно сваког поштовања, па чак и са његове стране (White 2016). Ова њена карактерна црта биће од велике помоћи „династији Клинтон” на успешном путу ка самом врху америчке политике – Бил Клинтон најпре је обављао функцију државног тужиоца Арканзаса, а онда и гувернера Арканзаса током читаве деценије, а напослетку 1992. године осигурао је и два

председничка мандата у Белој кући (*White House*). Док је Хилари Клинтон након врло активне улоге „прве даме” (1993–2001), била два пута бирана у Сенат Сједињених Америчких Држава где је представљала државу Њујорк (2001–2008), а затим је обављала и функцију државне секретарке током првог мандата Барака Обаме (2009–2013), након неуспеха да победи Обаму на унутарстраначким изборима 2008. године. И напoкoн, на конвенцији Демократске странке, која је одржана у Филаделфији у Пенсилванији од 25. до 28. јула 2016. године, изабрана је за кандидаткињу Демократске странке на америчким председничким изборима као прва жена номинована за кандидаткињу од стране једне од две водеће политичке странке која је, иако је изгубила изборе, заправо освојила већи укупан број гласова.⁶

Корени вредносне оријентације и спољне политике Хилари Клинтон

Иако то и није предмет овог истраживања, а уистину би и било тешко идентификовати и споменути све важне моменте из каријере и живота који су утицали на формирање одређеног „погледа на свет” Хилари Клинтон, а одатле и њеног приступа америчкој спољној политици, ипак се ваља осврнути на неке кључне тачке.

Одрастала је под утицајем ставова свог оца, Хју Родама (*Hugh Rodham*), оданог Републиканца и антикомунисте који је, као подофицир учествовао у Другом светском рату (Clinton 2017, 145; Landler 2016), па је за разлику од неких претходних америчких председника или свог противкандидата Доналда Трампа, од раног детињства била упозната са питањима националне безбедности и војске. Тек је касније током 1960-их година, које су обележили рат у Вијетнаму, антиратни протести и покрет за грађанска права, и студија на Велесли колеџу (*Wellesley College*) у близини Бостона уследила њена транзиција ка Демократској странци, а 1972. заједно са својим супругом Билом Клинтоном активно је учествовала у кампањи за председничке изборе кандидата Демократске странке Џорџа Мекговерна (*George McGovern*). Према њеним речима, још 1975. када се доселила у Арканзас желела је да се придружи

6 Иако ће Хилари Клинтон добити већи укупан број гласова (2.87 милиона гласова више од Доналда Трампа), захваљујући електорском колеџу Трамп ће победити на председничким изборима са 306 електорских гласова (30 савезних држава), док је Клинтон имала 232 електорска гласа (20 држава). Она је, између осталог, успела да осигура велики број гласова у Калифорнији (4.27 милиона гласова) и тако стекне предност у гласовима бирача у односу на Трампа (Campbell 2020, 336).

на неки начин маринцима, али је одбијена због својих година и пола.⁷ Поред тога што живот у Белој кући повремено делује као живот у војном комплексу, Хилари Клинтон је у улози „прве даме” посећивала и војне базе (попут посете Тузли у Босни и Херцеговини у марту 1996), али и била упозната са бројним дебата о америчким интервенцијама тих година. Ипак, њен ближи однос и упознавање са војним пословима започео је са избором у Сенат, тачније 2002. године када је прекинула дугу традицију њујоршких сенатора и уместо комитета Сената за спољне односе (*The Senate Foreign Relations Committee*) одабрала комитет за оружане снаге (*The Senate Armed Services Committee*). Одлазила је редовно на састанке комитета и припремајући се за њих окупила је око себе тим од око десетак експерата из спољне политике и одбране међу којима су били и пређашњи министри одбране, али је исто тако развила и близак однос и сарадњу са кључним људима Пентагона, међу којима су били генерал Хагенбек (*Franklin L. Hagenbeck*)⁸, заменик начелника америчког здруженог генералштаба Џек Кин (*Jack Keane*)⁹ и Дејвид Петреус (*David Petraeus*)¹⁰ (Landler 2016). Подржала је и гласала потврдно за рат у Ираку, што је касније оценила грешком и да није требало веровати председнику Бушу (Buttigieg 2019, 47; Zenko 2016). Касније као државна секретарка Хилари Клинтон је готово увек подржавала предлоге генерала Мек Кристала (*Stanley McChrystal*) и секретара одбране Роберта Гејтса (*Robert Gates*), супротстављајући се тако Обаминој знатно умеренијој позицији скептичној према војсци и већем војном ангажовању. Тако је Пентагон имао верну савезницу прво у Сенату, а онда и у Стејт департменту (*U.S. Department of State*) и на састанцима у Ситуационој соби (*Situation Room*), која је, на њихово изненађење, неретко била „јастреб”¹¹ више него они сами, и била спремна да

7 Ова прича није верификована, нити има конкретних доказа да се десила. Хилари Клинтон је овај догађај спомињала више пута, па и у оквиру предизборне кампање у јесен 2015. године на доручку са симпатизерима и волонтерима у Њу Хемпширу.

8 Њих двоје ће се сresti непосредно након терористичких напада у Њујорку, а Хагенбек ће убрзо као командант дивизије бити распоређен у Авганистан.

9 Кин је био један од архитеката операције у Ираку, за ког познаваоци тврде да је имао највише утицаја на формирање погледа Хилари на војна питања. Кин је стари ‘јастреб’, познат по залагању за веће америчко војно ангажовање и по томе да не би оклевао, по потреби, да ангажује и копнене трупе, командовао је у Вијетнаму, Сомалији, Хаитију, Косову* и Босни (Landler 2016).

10 Петреус је командовао и у Ираку и Авганистану и био директор Централне обавештајне агенције (*Central Intelligence Agency* – CIA).

11 Према познатој дихотомији у спољнополитичком приступу на „голубове” (*doves*) и „јастрбове” (*hawks*), „јастрбови” имају врло изражен такмичарски дух и потребу да одржавају војну снагу ради одвраћања од рата, али су и спремни да повремено користе

пошаље и подржи и већи број трупа него што су тражили. Као државна секретарка посетила је рекордних 112 држава. Упркос томе што је на почетку мандата заузела оштар однос према Русији¹², ипак је убрзо са руским министром спољних послова Сергејем Лавровом (*Сергей Лавров*) објавила почетак „ресетовања” руско-америчких односа. Покренула је стратегију „пивота ка Азији” (*Pivot to Asia*), залагала се за Ирански нуклеарни споразум (*Iran nuclear deal*) и дуго радила на преговорима о окончању израелско-палестинског сукоба. Подржала је и повећање броја трупа у Авганистану и операцију у којој је убијен Осама бин Ладен, као и промену режима у Либији. Заједно са директором Централно обавештајне агенције (*CIA*) Петреусом предложиће 2012. године Белој кући тајни програм снабдевања оружјем сиријских побуњеника, што је Обама тада одбио, а за вођење Стејт департмента добила је похвале чак и од ветерана америчке дипломатије Хенрија Кисинџера.

Као што ћемо видети, приступ Хилари Клинтон спољној политици има дубоке корене у америчкој историји и традицији. Идеја о граду на брду (*City upon a Hill*) и историјској судбини Америке добила је своје обресе још 1630. године у проповеди Џона Винтропа (*John Winthrop*),¹³ „заборављеног америчког оснивача” (Bremer 2003), која ће касније постати нека врста светог текста америчке историје (Hodgson 2009, 1). Остварење своје судбине Америка започиње из побожне пуританске Нове Енглеске и кроз мисионарски покрет још с почетка 19. века када се на десетине хиљада америчких студената отиснуло у свет са циљем да ослободе остатак света од сујеверја, паганизма, феудализма и незнања, да се боре против експлоатације сиромашних, промовишу демократију и окончају тлачење жена преко океана (Mead 2002, 133).

Ово је водило приступу спољној политици који Волтер Расел Мид (*Walter Russel Mead*) назива вилсонизмом, према америчком председнику Вудроу Вилсону (*Woodrow Wilson*) који је, између осталог, објавио и да Сједињене Државе имају такву судбину и дужност да шире утицај својих институција и уверења широм света

ту снагу како би одбранили сопствену сферу интереса и смањили противнику. Њихова омиљена аналогија је Минхен и покушај смиривања ситуације договором са Немачком, што сматрају великом грешком (Russet 1990).

12 На самом почетку рада администрације у фебруару 2009. године Обамини саветници предложили су одређене симболичне уступке Руској Федерацији као гест добре воље, на шта је Хилари узвратила да се неће одрећи ничега узалуд (Landler 2016).

13 “We shall finde that the God of Israel is among us, when ten of us shall be able to resist a thousand of our enemies, when hee shall make us a prayse and glory, that men shall say of succeeding plantacions: the lord make it like that of New England: for wee must Consider that wee shall be as a City upon a Hill, the eies of all people are upon us” (Hodgson 2009, 1).

(Hodgson 2009, 10). Најчешће критикован елемент ове традиције је став да Сједињене Државе имају право и дужност да утичу на понашање остатка света, као и да могу и треба да се брину, не само о томе како друге земље воде своју спољну политику, већ и унутрашњу политику. Овакав став произлази из првог вилсонијанског принципа да су демократије много бољи и поузданији партнери него монархије и тираније, што последично води „извозу” демократије у друге земље, који правдају не само својом моралном супериорношћу и дужношћу већ и практичним императивом, односно ставом да су демократске земље много поузданији партнери за трговину и сарадњу, који се уистину темељи на проицљивом разумевању политичке динамике (Mead 2002, 162–164). Остварење овог циља силом није најпожељније решење, јер је други стуб вилсонијанске стратегије претпоставка да рат, увек „бруталан” и „деструктиван”, треба спречити кад год је то могуће (165), те генерално верују у снагу међународног права, међународних институција и дипломатију, о чему доста говори визија Вудроа Вилсона о Лиги народа (*League of Nations*) и будућности међународног поретка, оличена у чувених „Четрнаест тачака”. Вилсонијанци ће прибећи употреби силе само уколико се боре против суштинске претње по међународно право и човечанство и у борби са диктаторима и ауторитаризмом (173). Они Америку виде не само као промотера, већ и као гаранта демократије и правила деловања за остатак света.

Спољна политика у говорима и у три председничке дебате Хилари Клинтон

С обзиром на дуго трајање и различите фазе америчких председничких избора, обим и недоступност свих говора које је Хилари Клинтон одржала, како не би дошло до селективне пробирљивости међу бројним изворима, у овом раду биће анализирани говор кандидаткиње приликом прихватања страначке номинације, односно на конвенцији Демократске странке, три председничке дебате у којима су најсажетије видљиви ставови кандидата, као и посебан говор о спољној политици који је Хилари Клинтон одржала 2. јуна 2016. године у Сан Дијегу у Калифорнији. Такође, изборни програм Хилари Клинтон коришћен је тек да допуни или појасни нешто што је у председничким дебатама већ споменула. Из говора Хилари Клинтон на конвенцији Демократске странке могу се апстраховати две главне теме: план за борбу против тероризма и отварање радних места, односно теме из домаће економије.

Свој говор на приликом прихватања номинације 28. јула 2016. године, као што је уобичајено у Америци за страначке конвенције, започела је подсећањем на кључне (митолошке) моменте америчке историје – причом да се налазе у месту „рођења нације”, позивањем на очеве осниваче и устав (CNN 2016).¹⁴ Амерички мото *e pluribus unum*, или „од многих, један” (*Out of many, we are one*) искористила је да критикује Доналда Трампа¹⁵ и преточила у свој слоган “*Stronger together*” (снажнији заједно, прим. прев.) за који каже да није тек „лекција из историје” или слоган кампање, већ „водећи принцип/начело” Америке (CNN 2016). На сличан начин она је кроз целу кампању настојала да Трампов приступ спољној политици представи не као супротстављен њеном, већ супротстављен темељним америчким вредностима.¹⁶

Приступ Хилари Клинтон расном и имиграционом питању, у духу вилсонијанске традиције, подразумева да САД имају дужност да се боре све док једнака права нису призната и поштована свима, као и да је патриотска дужност Американаца да направе места за имигранте, да им пожеље добродошлицу у заједницу и да се боре против наслеђа расизма (CNN 2016). Овакав став јасније је изражен у њеним говорима и касније током дебата.

Приступ сажето исказан у слогану “*Stronger together*” у спољнополитичком смислу подразумева блиску сарадњу са савезницима¹⁷. Истакла је значај Иранског нуклеарног споразума, најавила подршку Израелу и да би поносно стајала уз НАТО савезнике против било које претње, укључујући и Русију, и говорила о својој стратегији борбе против Исламске државе и тероризма. Кину, највећег трговинског конкурента Америке, споменула је једном у контексту супротстављања непоштеним трговинским споразумима. У духу Вилсонијанаца који Америку виде као промотера и гаранта демократских вредности, говор на конвенцији завршиће поруком да су очи целог света усмерене на Америку (CNN 2016).

Пред америчке председничке изборе 2016. године одржане

14 “*We’ve come to Philadelphia - the birthplace of our nation - because what happened in this city 240 years ago still has something to teach us today [...] Our Founders fought a revolution and wrote a Constitution so America would never be a nation where one person had all the power*” (CNN 2016).

15 “*Americans don’t say: I alone can fix it. We say: We’ll fix it together.*” (CNN 2016)

16 “*That’s why “Stronger Together” is not just a lesson from our history. It’s not just a slogan for our campaign. It’s a guiding principle for the country we’ve always been and the future we’re going to build*” (CNN 2016).

17 “*No wonder people are anxious and looking for reassurance. Looking for steady leadership. You want a leader who understands we are stronger when we work with our allies around the world and care for our veterans here at home*” (CNN 2016).

су три председничке дебате, 26. септембра, 9. и 19. октобра, док је говор о спољној политици Хилари Клинтон одржала 2. јуна 2016. године. Анализирајући три председничке дебате и овај говор могуће је идентификовати одређене спољнополитичке теме и приступ њима у кампањи Хилари Клинтон.

Од свих спољнополитичких тема о *борби против тероризма и Исламске државе* без сумње се највише дискутовало, што се може објаснити ако се има у виду контекст у ком су се одржавали председнички избори 2016. године и историјска позадина са почетка 21. века. Са тим у вези, заговарала је интензивирање ваздушних напада на упоришне тачке Исламске државе кроз сарадњу са савезницима, детаљно кроз свој изборни програм и у говору о спољној политици разрадила и стратешки план борбе против тероризма и критиковала Трампов „тајни”, а према њеним речима непостојећи план (Blake 2016; Reilly 2016; White 2016).

По питању *Сирије* Хилари Клинтон је заузимала врло оштар став, и овде се можда и најбоље могао видети приступ „јастреба”. Сматрајући Сирију за „легло тероризма” као резултат режима Башара ал-Асада, уз подршку Иранаца „на тлу” и Руса „у ваздуху”, залагала се за подршку побуњеницима Асадовом режиму, таргетирање вођа Исламске државе, наоружавање Курда и успостављање сигурних зона и зоне забране летења над Сиријом, иако би то, према мишљењу многих могло довести до сукоба са Русијом (Politico 2016; White 2016; Reilly 2016).

Према *Русији* је генерално током целе кампање и дебата заузимала оштар и негативан став, тврдила да Русе уопште не интересује борба против Исламске државе, већ само одржавање Башара ал-Асада на власти (за разлику од Трампа) и да им је неопходна предност и више утицаја над Русима како би их натерали да седну за преговарачки сто и пронађу дипломатско решење (White 2016; Politico 2016). Русију је више пута спомињала и у контексту сајбер напада и мешања у амерички изборни процес, према њеним речима, са циљем да осигурају Трампову победу, јер би Путин радије имао „марионету” на месту америчког председника, отворено идентификујући Владимира Путина као одговорног и критиковала Трампову наклоност према тиранима (Blake 2016; Politico 2016; Reilly 2016). Осудила је војну агресивну акцију Москве у Украјини (Reilly 2016).

Када је реч о *Ирану* тврдила је да је Иран тајно изградио фабрике и радио на нуклеарном оружју и то за време претходне Бушове администрације, а сопствене покушаје изградње коалиције са

Русијом и Кином у циљу увођења санкција Ирану, Хилари Клинтон је истицала као пример добре праксе у дипломатији, изградњи коалиција и сарадњи са другима (Reilly 2016; Blake 2016). Иако је преговоре о Иранском нуклеарном споразуму започео заправо тек Џон Кери (*John F. Kerry*) који је после ње дошао на место државног секретара, Хилари Клинтон јесте „отворила” пут за преговоре и истицала је своју улогу у постизању договора, захваљујући претходно уведеним санкцијама, „без иједног испаленог метка” или бачене бомбе (Reilly 2016; Blake 2016; White 2016).

Хилари Клинтон је више пута истицала важност *савезника* и да су САД очувале мир кроз савезе и тако свет учиниле сигурнијим. Посебно је истакла сарадњу са НАТО, али и савезнике са Блиског истока, Јапан и Јужну Кореју, заједничко прикупљање обавештајних података од Европе до Блиског истока, удруживање снага како би елиминисали Исламску државу, инсистирајући да уговоре које је потписала и реч коју је дала Америка мора одржати (Blake 2016; Politico 2016; Raily 2016). Посебно је истакла члан 5 Северноатлантског уговора, тј. оснивачког акта НАТО (*An attack on one is an attack on all*) и подсетила на једини пут да су се савезници на њега позвали када је након терористичких напада у септембру 2001. године 28 држава НАТО савезница подржало Америку у борби против тероризма у Авганистану (Blake 2016). У свом говору о спољној политици она није доводила у питање чињеницу да амерички „пријатељи” треба да плате свој фер део, већ да је на изборима реч о томе да ли треба да оснаже савезништва или их у потпуности пониште (Reilly 2016). Она на овај начин заправо подвлачи основе америчке спољне политике, и ово је била једна од кључних линија размимоиложења у приступу у односу на Доналда Трампа.

Највеће разлике између републиканског кандидата и кандидаткиње Демократа уочене су у области *имиграционе политике*. Као што је већ споменуто, вилсонијански приступ Хилари Клинтон овом питању послужио јој је да истакне (митолошке) америчке елементе, попут тога да су „нација имиграната” и „верских слобода”, као и да критикује Трампов оштар приступ овом питању који, према њеним речима, уопште није у складу са оним што Американце чини нацијом (Politico 2016; Reilly 2016). У свом плану имиграционе реформе она се јесте залагала за већу безбедност граница и строге провере, али је одбацила строге политике депортације, раздвајање породица и рекла да неће „залупити врата” женама и деци са Блиског

истока (Politico 2016).¹⁸ Промовисање женских права широм света истакла је и у свом изборном програму. Више пута је истакла да Америка није у рату са исламом и да су Америци грађани исламске вероисповести потребни да буду „очи и уши” на првим линијама фронта, те да жели земљу у којој су ови грађани и њихове породице добродошли и у којој ће се осећати као део заједнице (Blake 2016; White 2016).

Споменула је да је њена намера да Америка *предводи свет* у складу са својим вредностима, да буде лидер на ког могу да се ослоне и код куће али и широм света, да доноси одлуке које ће допринети миру и просперитету, као и да се супротстави насилницима (Blake 2016). Није пропустила прилику ни да се позове на своју борбу за женска права, а своју политику према Сирији објашњавала је заштитом људских права и борбом за добробит тамошњих људи (White 2016; Politico 2016).

Важну тему на овим изборима, тему *националне безбедности*, користила је да критикује Доналда Трампа тврдећи да човеку кога може да испровоцира „твит” не би требало дозволити да контролише кодове за нуклеарно оружје, као и да му недостају три неопходне ствари како би заштитио домовину: прави план, искуство и лидерство (Blake 2016; Reinlly 2016; Politico 2016). На крају, интересантно је да *Кини* не поклања нарочиту пажњу, осим што је споменула незакониту продају челика и алуминијума из Кине на америчком тржишту и критиковала је Трампа који, према њеним речима, жели да започне трговински рат са Кином (Reinlly 2016, White 2016; Politico 2016).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У овом раду до сада смо сагледали спољнополитичке теме као фактор доношења изборне одлуке, било је речи о изборним стратегијама и вредносној оријентацији и савременим политичким митовима као самом језгру политичко-пропагандних стратегија и идеја. Затим смо, на основу тога, проверили како је кандидаткиња Демократске странке Хилари Клинтон укључила спољнополитичке теме као елемент своје изборне стратегије.

Када је говорила о Америци која „предводи свет”, заштити и промовисању људских права, верности америчким вредностима, свету који помно прати шта Америка ради и супротстављању

18 “*I am not going to let anyone into this country who is not vetted, who we do not have confidence in, but I am not going to slam the door on women and children*” (Politico 2016).

насилницима и код куће и широм света, она је без сумње на терену мита о америчкој изузетности (*american exceptionalism*). Стивен Волт тврди да већина дефиниција америчке изузетности претпоставља да су америчке вредности, политички систем и историја јединствени и вредни општег дивљења, као и да су Сједињене Државе предодређене да на светској сцени играју посебну улогу (Walt 2011, 72; Sharma 2016, 16). Суштина овог мита је у уверењу да Сједињене Државе нису тек једна нација међу бројним нацијама, већ да је реч о народу означеном „прстом судбине” (Hodgson 2009, 27), „последња, најбоља нада Земље” како је то рекао Абрахам Линколн (Lincoln 1862), која је не само најбогатија и најмоћнија светска сила, већ је и политички и морално изузетна (10). У свом говору о спољној политици она је експлицитно и навела да свим срцем верује да је Америка изузетна земља која предводи са сврхом, а цитираће и Линколна. Како каже, Америка представља нешто посебно, не само зато што имају најбољу војску, или већу, отпорнију, предузетничку економију од било које друге земље на свету. Већ и зато што Американци напорно раде, сањају веће снове и никада не престају да покушавају да своју земљу и свет учине бољим местом (Reilly 2016). Дакле, Хилари Клинтон није тврдила да је Америка савршена, већ да је изузетном нацијом чини спремност да користи демократске процесе за самокритику, поправљање и сталан напредак ка америчкој демократији као савршенијој унији (Sharma, 2016, 22–23). Овакав став делио је и Барак Обама, али Обамина спољна политика није била у потпуности ни на темељу америчке изузетности, нити реалистичког приступа, већ пре хибрид ова два. Када су Обаму питали о америчкој изузетности на почетку председничког мандата, рекао је да прихвата америчку изузетност на исти начин на који Британци прихватају британску изузетност, или Грци грчку. Да је предвидео да ће због овога критичари довести у питање његов патриотизам, можда би дао другачији одговор, али углавном, тешко је замислити да Хилари Клинтон каже овако нешто. Истински верници у америчку изузетност верују да САД као „град на брду” виде даље од других нација, како је то једном рекла бивша државна секретарка Медлин Олбрајт (*Madeleine Albright*) (Luce 2016). Имајући ово у виду, тешко би било говорити о спољнополитичком приступу у кампањи Хилари Клинтон као тек наставку политике Обамине администрације.

Без сумње Хилари Клинтон се јесте залагала за проактивнију америчку спољну политику од оне која је била прихватљива већини Демократа и Бараку Обами, али је разлика у приступима Клинтон и

Обама ипак пре била у степену, а не смеру деловања (Miller 2016). На пример, док се Хилари Клинтон упорно залагала за забрану летења изнад Сирије, Обама, који је показивао уздржаности Џеферсонијанаца, се противио јер је веровао да ће их то само дубље и трајније увући у конфликт. Показала је да је ипак свесна ограничења америчке моћи, да је скептична према такозваном процесу „изградње држава” (Khalilzad 2016), да је свесна последица коришћења силе у Ираку и Либији без јасне политичке стратегије као и да америчка војна сила не може сама „поправити” Блиски исток (Miller 2016). У председничким дебатама недвосмислено је рекла да не би подржала америчко окупирање територија у Ираку и Сирији, јер то није у америчком интересу као и да не би слала копнене трупе у Сирију (White 2016; Politico 2016). У говору о спољној политици јасно је рекла да председник има „свету одговорност” да шаље трупе у битку само ако „апсолутно мора”, и искључиво са јасном и добро промишљеном стратегијом (Reilly 2016). У складу са тим, она је настојала да превазиђе разлике између „тврде” и „меке” моћи концептом „паметне” моћи, како би објаснила облик управљања државом који подразумева и економски развој и дипломатију, али и војну моћ (Traub 2015; Sharma ed. 2016, xiv).¹⁹ Дакле, ако и јесте „јастреб”, онда је разборит и обазрив „јастреб” (Shapiro and Sokolsky 2016).

Имајући у виду њено дуго политичко искуство, укључујући и функцију државне секретарке, могло би се претпоставити да ће Хилари Клинтон спољнополитичке теме искористити као предност и важан елемент своје изборне стратегије. Ипак, то није био случај. Иако је у више наврата говорила о свом раду у сенатском комитету за оружане снаге, да је била присутна у Ситуационој соби и учествовала у доношењу одлука са свега још неколицином људи када је убијен Осама бин Ладен, сугеришући да је свесна тешких одлука на које председник Сједињених Држава мора бити спреман, споменула је и да је посетила 112 држава, испреговарала мировни споразум и 11 сати сведочила пред Конгресом, она је о овоме чешће говорила из одбрамбене позиције, када је требало одбранити се од критика Доналда Трампа, било да су те критике биле усмерене на

19 „Тврда” моћ се односи углавном на употребу принуде за постизање политичких циљева. „Мека” моћ се односи на коришћење ресурса попут дипломатије, економије и културе за постизање политичких циљева (видети Nye Jr. 2005.); Хилари Клинтон је о „паметној” моћи говорила још почетком 2009. године пред комитетом Сената за спољне односе приликом саслушања ради потврде њеног именована на функцију државне секретарке (NPR 2009).

политике или њу лично.²⁰ Када је реч о њеном говору о спољној политици, ситуација је другачија. Ослобођена константних напада, критика и упадања у реч, детаљније је говорила о претходно поменутом, трудила се да своје искуство са „тешким позивима” и „тешким послом управљања државом” представи као своју предност у односу на неискусног Трампа (Reilly 2016).

На крају, можемо закључити да приступ спољној политици Хилари Клинтон има дубоке корене у спољнополитичкој традицији и историји Сједињених Америчких Држава. У складу са вилсонизанском традицијом, са којом њена позиција има највише заједничких елемената, за Хилари Клинтон нема дилеме да Америка мора да предводи, јер у супротном оставља вакуум који ће или проузроковати хаос или ће друге државе попунити празнину и доносити одлуке о животима, пословима и безбедности Американаца. Она безбедност, снагу и успех Америке везује за свет и савезнике, а америчку националну безбедност за људска права, посебно права жена. Ово је у складу и са савременим политичким митом о америчкој изузетности од ког полази када гради своју изборну стратегију и интерпретира га у вилсонизанско-мисионарском кључу. Такође, може се рећи да је третман спољнополитичких тема у изборној кампањи Хилари Клинтон на линији њеног приступа спољној политици за време пређашњег политичког искуства, те да се може уочити вредносна конзистентност. Свакако, на самом крају, важно је напоменути да бити председничка кандидаткиња или радити за једног председника, није исто што и бити председница Сједињених Америчких Држава, која доноси крајње одлуке и сноси одговорност, те је спољна политика администрације Хилари Клинтон, да је успела да победи на председничким изборима 2016. године, ипак, могла бити знатно другачија од ове коју смо овде видели.

РЕФЕРЕНЦЕ

Атлагић, Сениша. 2007. *Партијска идентификација као детерминанта изборне мотивације: теоријске контроверзе и проблеми емпиријског истраживања*. Београд: Факултет политичких наука и Friedrich Ebert Stiftung.

20 “Well, as soon as he travels to 112 countries and negotiates a peace deal, a cease-fire, a release of dissidents, an opening of new opportunities in nations around the world, or even spends 11 hours testifying in front of a congressional committee, he can talk to me about stamina” (Blake 2016).

- Павловић, Зоран. 2021. *Психологија вредности*. Београд: Институт за психологију.
- Славујевић, Зоран. 1986. *Савремени политички мит*. Београд: Радничка штампа.
- Славујевић, Зоран Ђ. 2009. *Политичко комуницирање, политичка пропаганда, политички маркетинг*. Београд: Grafocard.
- Славујевић, Зоран Ђ., и Синиша Атлагић. 2015. *Време неиспуњених обећања: теме у изборним кампањама у Србији 1990–2014*. Београд: Добар наслов.
- Славујевић, Зоран Ђ. 2017. *Походи на бираче у име државе и народа (први том)*. Београд: Факултет политичких наука.
- Тодосијевић, Бојан, и Зоран Павловић. 2020. *Пред гласачком кутијом*. Београд: Институт друштвених наука.
- Aldrich, John H., John L. Sullivan, and Eugene Borgida. 1989. "Foreign affairs and issue voting: do presidential candidates waltz before a blind audience?" *American Political Science Review* 83 (1): 123–141. doi: 10.2307/1956437.
- Aldrich, John H., Christopher Gelpi, Peter Feaver, Jason Reifler, and Kristin Thompson Sharp. 2006. "Foreign policy and the electoral connection." *Annual Review of Political Science* 9: 477–502. doi: 10.1146/annurev.polisci.9.111605.105008.
- Almond, Gabriel A. 1950. *The American People and Foreign Policy*. New York: Harcourt, Brace and Company.
- Blake, Aaron. 2016. "The first Trump Clinton presidential debate transcript, annotated." *The Washington Post*. September 26, 2016. <https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2016/09/26/the-first-trump-clinton-presidential-debate-transcript-annotated/>.
- Bremer, Francis J. 2003. *John Winthrop: America's Forgotten Founding Father*. Oxford: Oxford University Press.
- Buttigieg, Pete. 2019. *Shortest Way Home*. New York: Norton & Company.
- Campbell, Angus, Philip E. Converse, Warren E. Miller, and Donald E. Stokes. 1960. *The American Voter*. Chicago: The University of Chicago.
- Campbell, W. Joseph. 2020. *Lost in a Gallup: Polling failure in U.S. presidential elections*. Oakland: University of California Press.
- Clinton, Hillary Rodham. 2017. *What Happened*. New York: Simon & Schuster.
- CNN. 2016. "Hillary Clinton's DNC speech: full text." July 29, 2016. <https://edition.cnn.com/2016/07/28/politics/hillary-clinton-speech-prepared-remarks-transcript/index.html>.

- Denton, Robert E., and Gary C. Woodward. 1990. *Political Communication in America*. New York: Praeger.
- Ellul, Jacques. 1965. *Propaganda: The formation of man's attitudes*. New York: Vintage Books.
- Hemingway, Ernest. 1995. *For Whom the Bell Tolls*. New York: Simon & Schuster.
- Hodgson, Godfrey. 2009. *The Myth of American Exceptionalism*. New Haven: Yale University Press.
- Jon, Hurwitzand, and Mark Peffley. 1987. "How Are Foreign Policy Attitudes Structured? A Hierarchical Model." *American Political Science Review* 81 (4): 1099–1120. doi:10.2307/1962580.
- Khalilzad, Zalmay. 2016. "The Emerging Clinton Doctrine?" *The National Interest*. September 1, 2016. <https://nationalinterest.org/feature/the-emerging-clinton-doctrine-17552>.
- Landler, Mark. 2016. "How Hillary Clinton Became a Hawk." *The New York Times*. April 21, 2016. <https://www.nytimes.com/2016/04/24/magazine/how-hillary-clinton-became-a-hawk.html>.
- Lippmann, Walter. 1955. *Essays in the Public Philosophy*. Boston: Little Brown.
- Luce, Edward. 2016. "The return of American exceptionalism." *Financial Times*. August 14, 2016. <https://www.ft.com/content/1476d7ca-6076-11e6-b38c-7b39cbb1138a>.
- Mead, Walter Russel. 2002. *Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World*. Abingdon: Routledge.
- Miller Center. н. д. "December 1, 1862: Second Annual Message." Последњи приступ 30. јул 2022. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-1-1862-second-annual-message>.
- Miller, Aaron D. 2016. "Would Hillary Clinton Be a Hawk as President?" *The Wall Street Journal*. May 3, 2016. <https://www.wsj.com/articles/BL-WB-63035>.
- NPR. 2009. "Transcript Of Clinton's Confirmation Hearing." January 13, 2009. <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=99290981>.
- Politico. 2016. "Full transcript: Third 2016 presidential Debate." October 20, 2016. <https://www.politico.com/story/2016/10/full-transcript-third-2016-presidential-debate-230063>.
- Reilly, Katie. 2016. "Read Hillary Clinton's Speech on Donald Trump and National Security." *Time*. June 2, 2016. <https://time.com/4355797/hillary-clinton-donald-trump-foreign-policy-speech-transcript/>.

- Russett, Bruce. 1990-1991. "Doves, Hawks, and U.S. Public Opinion." *Political Science Quarterly* 105 (4): 515–538. doi: 10.2307/2150933.
- Sartori, Giovanni. 2002. *Stranke i stranački sustavi*. Zagreb: Politička kultura.
- Shapiro, Jeremy, and Richard Sokolsky. 2016. "Why Hillary Clinton wouldn't be a foreign policy hawk as president." *Brookings*. August 12, 2016. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2016/08/12/why-hillary-clinton-wouldnt-be-a-foreign-policy-hawk-as-president/>.
- Sharma, Dines, ed. 2016. *The Global Hillary: Women's Political Leadership in Cultural Contexts*. New York and Abingdon: Routledge.
- Traub, James. 2015. "The Hillary Clinton Doctrine." *Foreign policy*. November 6, 2015. <http://foreignpolicy.com/2015/11/06/hillary-clinton-doctrine-obama-interventionist-tough-minded-president/>.
- Walt, Stephen M. 2011. "The Myth of American Exceptionalism." *Foreign Policy* 189, November 2011: 72–75.
- White, Daniel. 2016. "Read the Transcript of the Second Presidential Debate." *Time*. October 10, 2016. <http://time.com/4523325/read-the-transcript-of-the-second-presidential-debate/>.
- Zenko, Micah. 2016. "Hillary the Hawk: A History." *Foreign Policy*. July 27, 2016. <https://foreignpolicy.com/2016/07/27/hillary-the-hawk-a-history-clinton-2016-military-intervention-libya-iraq-syria/>.

Nevena Jovanović

Faculty of Political Sciences, Belgrade

FOREIGN POLICY ISSUES AS AN ELEMENT OF HILLARY CLINTON'S ELECTION CAMPAIGN STRATEGY IN THE 2016 PRESIDENTIAL ELECTIONS IN THE UNITED STATES OF AMERICA

Resume

This paper aims to research the approach to the foreign policy of the United States of America as an element of Hillary Clinton's election campaign strategy in the 2016 presidential elections in the United States of America. The identification of foreign policy issues and their treatment in the election campaign will help to determine the value orientation of Hillary Clinton, the origin and roots of her approach to foreign policy, as well as to determine the connection between the value orientation and the foreign policy she advocated. First, we will present (foreign policy) issues as a factor of voting behavior based on the socio-psychological model of electoral behavior, campaign strategy and value orientation as its basis and contemporary political myth as the core. The paper analyzes the candidate's speeches and three presidential debates. Hillary Clinton's election program was used to complement or clarify something that she had already mentioned in the presidential debates. The main argument of this paper is that Hillary Clinton's approach to foreign policy has deep roots in American history and tradition, largely shaped by her previous political experience, and based on the myth of American exceptionalism her stances mostly reflect the elements of Wilsonian foreign policy tradition. Hillary Clinton's approach was determined by the foreign policy course of the Washington administration during the presidency of Barack Obama, in which she served as secretary of state. Nevertheless, taking into account that Hillary Clinton stood for a more proactive American foreign policy than was acceptable to the majority of Democrats and Barack Obama and a different approach to American exceptionalism than Obama's, it would be difficult to claim that the foreign policy approach of Hillary Clinton's campaign is just

a continuation of Obama's administration foreign policy.

Keywords: Hillary Clinton, foreign policy, election strategy, values, 2016 presidential campaign, United States of America, Wilsonian tradition, myth of American exceptionalism

* Овај рад је примљен 1. августа 2022. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 8. августа 2022. године.